

תַּפְלַת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק

"וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לֵה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִיא וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' וַתֵּהֵר רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ" (בראשית כה, כא).

אמר רבי יצחק, יצחק אבינו עקור היה, שנאמר (בראשית כה, כא) וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לֵה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ, על אשתו לא נאמר, אלא לנוכח, מלמד ששניהם עקורים היו, אי הכי, וַיַּעֲתֶר לוֹ, וַיַּעֲתֶר לָהֶם מיבעי ליה, לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, אמר רבי יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפלתן של צדיקים (יבמות טו).

רש"י על התורה מפרש את הפסוק על פי דברי הגמרא בַּיֵּתֶר באור: לנכח אשתו - זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת. וַיַּעֲתֶר לוֹ - לוֹ וְלֹא לָהּ שְׁאִין דֹּמָה תַּפְלַת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק לַתַּפְלַת צַדִּיק בֶּן רָשָׁע, לְפִיכָּהּ לוֹ וְלֹא לָהּ.

הרב דסלר (מכתב מאלוהו ח"ב עמ' 205) מביא את תמיהתו של האלטער (הסבא) מקלם רבי שמחה זיסל זיו, על דברי חז"ל, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, וגדולה זכותו מזכותה, הלא אדרבה, גדולה יותר זכות בן הרשע, שלא למד ממעשי אביו, ולא הלך בדרכיו אלא בדרכי ה' ובאמת שזו תמיהה גדולה למתבונן, וכי איך אפשר להשוות את דרגתו וזכויותיו של יצחק שנולד וגדל בביתו של אברהם אבינו הצדיק, קבל הכל על מגש של כסף, אמונה, אהבת חסד, רוחניות, עבודת השם, הדרכה צמודה, בלי נסיונות קשים מדי, לדרגתה וזכויותיה של רבקה שנולדה בביתם של בתואל ולבן הרשעים, היא היתה צריכה להתגבר על החנוף הקלוקל בביתה, להגיע בעצמה לאמונה בה', בכחות עצמה זכתה והגיעה לדרגה

גבוהה מאוד באהבת חסד, היא התנתקה מבית אמה בעודה רפה לימים בכדי להנשא ליצחק ולהיות בחברת צדיקים?

האלטער מקלם מישב תמיהה זו, ומבאר שגדלותו של יצחק היתה בזה, שאף על פי שהיה בן אברהם, לא הסתפק במה שהתחנך אצל אביו בלבד, שזה יכול להיות חיצוניות והרגל בלבד, אלא עמל לעשות הכל לשלו – לקנין פנימי ועצמי שלו, ובנה בנין גדול של גלוי הגבורה בבריאה, בנין חדש בכל עצמו לבד, וכל מה שזכה – משלו זכה, עבודה זו גדולה וקשה היא מאוד, ובזה גדולה מדרגת צדיק בן צדיק מזו של צדיק בן רשע, אשר לא הוצרך להתעלות מחנוך והרגל חיצוני כדי להפכו לפנימיות ועצמיות שלו. צדיק בן רשע עובד את ה' בשמחה, בהתלהבות מתוך התחדשות שבאה לו באפן טבעי מכה שהוא גלה את האור, וסלל את הדרך לאמת בעצמו, אין לו את הנסיון הקשה של עבודת ה' באפן טכני כ"מצות אנשים מלמדה" (ישעיהו כט, יג), לעמת זאת הצדיק בן צדיק עומד מול הנסיון הקשה שכל עבודת ה' שלו עשויה להיות ענין טכני, ללא התלהבות, ללא התחדשות, מכח ההרגל, כי כך היה בבית אבא הצדיק, אבל אם הצדיק בן צדיק מצליח להתעלות על כח ההרגל, ומצליח לעבד את ה' כצדיק בן רשע, באותה שמחה, ובאותה התלהבות ראשונית כאדם שזה עתה גלה את האמת וסלל את דרכו בעצמו, הרי שבזה הוא מתעלה לדרגה גבוהה שהצדיק בן רשע אינו יכול להגיע אליה, פשוט כי אינו עומד בנסיון זה. יצחק בן הצדיק הצליח להתעלות ולהגיע לאותה דרגה של שמחה, התלהבות והתרגשות בעבודת ה' כמו זו של רבקה בת הרשע, ולכן "ויעתר לו - לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה".

חשבתי לישב את תמיהת האלטער מקלם באפן אחר, אם נתבונן בדברי חז"ל נראה שהם לא אמרו שאין דומה זכויות צדיק בן צדיק לזכויות של צדיק בן רשע, אלא אמרו שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, חז"ל מספרים לנו ששניהם היו עקורים מפני שהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפלתו של צדיקים, יש משהו מיוחד בתפלתו של צדיקים, הם יודעים

איך להתפלל, על מי להתפלל, על מה לכון, הם מתפללים מעמק הלב, הקדוש ברוך הוא לבא בעי (סנהדרין קו:), ה' רוצה את הלב, הפונה, הרגש, האהבה. אז מה באמת ההבדל בין תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, שהקדוש ברוך הוא מבכר את תפלתו של הצדיק בן צדיק, ונעתר דוקא לו? לצדיק בן צדיק יש מעלה מיוחדת שאין לצדיק בן רשע, וזו המסרת, הוא ראה את הוריו מתפללים, הוא לומד מהם איך להתפלל, הוא לומד ממעשיהם וגם... מטעויותיהם, לעמת זאת צדיק בן רשע, ראה הורים עובדי עבודה זרה, הוא מעולם לא ראה איך מתפללים לה', הוא זקוק להתחיל מבראשית, הוא מתחיל מהתחלה, וזקוק ללמד איך מתפללים. "ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך" (בראשית טז, ה) - כשהתפללת להקדוש ברוך הוא: "מה תתן לי ואנכי הולך עירי", לא התפללת אלא עליך; והיה לך להתפלל על שנינו, והייתי אני נפקדת עמך (רש"י). יצחק לומד ממה שקרה אצל אביו ואמו, ומבין שאם הוא רוצה להפקד בבנים מאשתו רבקה, אסור לו להתפלל על עצמו בלבד, אלא עליו להתפלל על שניהם, ובראש ובראשונה על רבקה, "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו, על אשתו לא נאמר, אלא לנוכח, מלמד ששניהם עקורים היו", יצחק מבין ששניהם עקורים ושניהם זקוקים לתפלה, זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת, אבל ההבדל היה שרבקה התפללה בעקר על עצמה, ויצחק התפלל בראש ובראשונה על רבקה, "לנוכח אשתו", אשתו היתה נוכחת בתפלתו, ורק בנוסף התפלל גם על עצמו. כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה ותחלה (בבא קמא צב.). זו היתה יחודיותו של תפלת צדיק בן צדיק, שלמד ממה שקרה אצל אביו ואמו, שעליו להתפלל "לנוכח אשתו" על שניהם גם יחד, ולכן זכה ש"ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו", ה' לא נעתר לו לרפא אותו מעקרו ולפקד אותו בפרי בטן משפחה, אלא נעתר לו, והוא זכה לפרי בטן מרבקה אשתו. יהי רצון שנזכה גם אנו לעבד את ה' מתוך שמחה, התלהבות והתחדשות, ולהתפלל את תפלת הצדיקים שתעתר על ידי ה', שימטיר עלינו ברוב טובו וחסדו את כל הברכות וכל הישועות.

ספורים משלים ועובדות מהחפץ חיים משלבים בפרשת השבוע - פרשת תולדות

בְּרָכָה לֹא עוֹזֶרֶת

יהודי זקן הביא את נכדו לראדיו, ובקש מהחפץ חיים שיברך אותו, שיהיה יהודי נאמן, ירא שמים.

החפץ חיים הסתכל על הסבא הזקן בתמהון, וקרא:

מה? מברכה אתה רוצה שהוא יהיה ירא שמים? צריך לעמל על זה! בהזדמנות אחרת הוא ענה לאדם שבא לבקש ממנו ברכה, את התשובה הבאה:

"צולע אחד מבקש מצולע אחר שילך עבורו בשליחות! הולכים לבד ומבקשים מאבא מה שצריך".

הרבה פעמים הוא היה נמנע לגמרי מלתת ברכות. התורה – היה נוהג לומר – מלאה בברכות, אם כן, מדוע אתם באים אלי לברכה, לכו ישר לתורה, קימו את מצוותיה, עזרו בהחזקתם של אלו שלומדים תורה, ואז התורה בעצמה תתן את ברכותיה. הברכות של התורה – היה נוהג להוסיף – בודאי יתקיימו, שהרי הם נתנו מהרבובו של עולם בעצמו.

"מאה סיפורים ומשלים מהחפץ חיים" – מתורגם מידיש ע"י הרב משה ליב הכהן הלברשטט ©

"ויגש יעקב אל יצחק אביו וימשהו ויאמר הקל קול יעקב והידיים ידי עשו" (בראשית כז, כב). ... זה היה נסבה מאת ה', שרק באפן זה יקבל יעקב ברכות העולם הזה שמגיעים לעשו, באפן שהידיים שהם כח הגבורה והגוף מגיעים לעשו והקול שהוא כח הנפשי מגיע ליעקב, וה' סבב שיעקב יהיה לו גם ידי עשו, רוצה לומר חזק הגוף ועניניו... הינו שעל ידי כח הנפשי שהוא קול יעקב, יהיה לו גם כח הגופני גבורה ועשר וממשלה, באפן שטובות החיצוניות שיהיו לו, לא יהיה מצד הטבע רק מצד ההשגחה מצד קול יעקב ותורתו, ובעת יפסק קול יעקב על ידי התרשלו מתורת ה' לא יהיה לו גם ידי עשו... (מלבי"ם).